

РОЗДІЛ 2. УПРАВЛІННЯ У СОЦІОЛОГІЧНОМУ, ПОЛІТОЛОГІЧНОМУ ТА ДЕРЖАВНО-УПРАВЛІНСЬКОМУ ВИМІРІ

УДК 351.01:323.3

Батушан В.В.,

головний спеціаліст відділу місцевого самоврядування
та регіонального розвитку ІПДУМС НАДУ

Становлення інституту політичного лідерства в сучасній Україні: досягнення та перспективи

У статті досліджується становлення інституту політичного лідерства в сучасній Україні на демократичних засадах як шлях підвищення ефективної взаємодії державного управління і громадянського суспільства. Підкреслюється важливість інституту політичного лідерства в умовах трансформаційних процесів як необхідної складової демократичного розвитку українського суспільства. Проводиться аналіз професійного впливу керівних кадрів першої категорії, які обіймають політичні посади, на процеси формування громадянського суспільства за роки незалежності України.

Ключові слова: Президент України, державне управління, інститут політичного лідерства, державна політика, політична відповідальність, українське суспільство.

Батушан В.В. Становление института политического лидерства в современной Украине: достижения и перспективы

В статье исследуется становление института политического лидерства в современной Украине как путь повышения эффективности взаимодействия государственного управления и гражданского общества на демократических принципах. Подчеркивается важность института политического лидерства в условиях трансформационных процессов как необходимой составляющей демократического развития украинского общества. Проводится анализ профессионального влияния руководящих кадров первой категории, которые занимают политические должности в государственно-управленческих учреждениях, на формирование гражданского общества за годы независимости Украины.

Ключевые слова: Президент Украины, государственное управление, институт политического лидерства, государственная политика, политическая ответственность, украинское общество.

Batushan V.V. Becoming of Institute of political leadership is in modern Ukraine: achievement and prospects

In the article, becoming of institute of political leadership is investigated in modern Ukraine, as a way of increase of efficiency of co-operation of state administration and civil society on democratic principles. Importance of institute of political leadership is underlined in the conditions of transformation processes, as necessary constituent of democratic development of Ukrainian society. An author is conduct the analysis of professional influence of leading shots of the first category, that hold political positions in state-administrative establishments - for years independence Ukraine.

Key words: President of Ukraine, state administration, institute of political leadership, public policy, political responsibility, Ukrainian society.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Політичне лідерство є одним з найважливіших елементів функціонування політичної системи демократичного суспільства. В сучасній Україні в період становлення державності роль інституту політичного лідерства надзвичайно велика. Звідси підвищений інтерес до проблеми дослідження політичного лідерства у вітчизняній науковій і публіцистичній літературі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання даної проблеми. Дослідження проблеми становлення інституту політичного лідерства в сучасній Україні як шлях ефективної взаємодії державного управління і громадянського суспільства спирається на концептуальну базу, традиції теоретичного й емпіричного аналізу проблем, розроблених вітчизняною і зарубіжною наукою.

Значні аналітичні досягнення у вивченні інституту політичного лідерства за роки незалежності в Україні, його завдань та функцій належать вітчизняним авторам М.Михальченку,

В. Андрущенко, в працях яких подається ґрунтовне, фактологічне дослідження діяльності перших осіб держави [7; 8].

Системно опрацьована ця проблема у працях вітчизняних вчених В. Лугового, В. Гошовської, Ю. Сурміна, в яких подається досить вичерпний огляд особливостей професійного формування керівних кадрів першої категорії для здійснення ефективного управління в Україні [5; 7; 13].

Проблематику політичних інститутів досить активно досліджує сучасна українська політична наука. У працях академіків НАН України Ю. Левенця, В. Литвина, В. Лугового, В. Кременя, членів-кореспондентів НАН України М. Михальченка, В. Солдатенка, докторів наук В. Андрущенка, О. Бабкіної, Т. Бевз, Д. Видріна, В. Гошовської, М. Кармазіної, А. Пахарева, М. Пірен, В. Ребкала, Ю. Сурміна, Д. Табачника, Ф. Рудича, Ю. Шаповала та інших учених досліджуються проблеми сучасного політичного лідерства в Україні, які мають історичне коріння і в яких розглядаються теоретико-методологічні засади цього суспільно-політичного феномена.

Вітчизняна елітологія, яка нині є важливою складовою політичної науки, розвивається досить динамічно і має вагомі наукові здобутки; зростає кількість захищених докторських та кандидатських дисертацій з проблем політичного лідерства. Помітним є інтерес до цієї проблеми в засобах масової інформації і в інформаційно-аналітичних центрах, що відстежують сучасні політичні процеси.

Невирішена раніше частина загальної проблеми. Незважаючи на наявність зазначених ґрунтовних досліджень, на наш погляд, бракує аналітичних досліджень із визначення цілей, ресурсів і кінцевих результатів, пов'язаних з вирішенням проблеми становлення інституту політичного лідерства в сучасній Україні, як шлях ефективної взаємодії державного управління і громадянського суспільства. Потребує дослідження такий аспект проблеми, як підвищення професійного статусу інститутів політичного лідерства таких установ, як Верховна Рада України, Адміністрація Президента України, Кабінет Міністрів України, Національна академія державного управління при Президентові України та ін.

Метою статті є аналіз дослідження проблеми становлення інституту політичного лідерства в сучасній Україні. Досягнення мети зумовлює необхідність аналізу сучасного стану інституту політичного лідерства у вищих органах влади за роки незалежності України.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Здобуття Україною державної незалежності започаткувало формування нової політичної системи на засадах ринкової економіки та демократичних цінностей духовного розвитку українського суспільства. За роки незалежності України на основі Конституції 1996 р. і законодавчих актів створені інститути державної влади.

Серед інститутів політичного лідерства, які функціонують в Україні, зазначимо: інститут президентства, інститут політичного керівництва Верховної Ради, інститут уряду, інститут лідерства регіонального управління, інститут лідерських повноважень впливових політичних партій. Важливо зауважити, що процес формування як демократичного політичного лідерства, так і політичної системи взагалі перебуває у трансформаційному стані. Існують юридичні суперечності у взаємовідносинах провідних суб'єктів державного управління, що зумовлюють постійне напруження між гілками.

Українська держава як основний інститут політичної системи українського суспільства, а також владні політичні інститути пройшли певний еволюційний шлях становлення і розвитку в умовах державної незалежності. Цей процес триває і сьогодні. Останнім часом в умовах гострої внутрішньополітичної кризи, яка розпочалася з президентськими виборами в 2004 р. і триває досі, політичні сили намагаються змінити ключові положення Конституції України та інших законодавчих актів в умовах внутрішньополітичної боротьби, що помітно знизили статус України як правової держави, послалили недовіру до всіх владних інститутів значної частини громадян і суспільства загалом. Таким чином, можна констатувати, що Українська держава як політичний інститут не виконує в повному обсязі свою найважливішу функцію, а саме ефективного державного управління, яке має забезпечити добробут українського суспільства.

Сукупність політичних інститутів, зокрема інститути політичного лідерства, що здійснюють державну владу й державне управління суспільством, становить політичну систему країни.

Інститут президентства запроваджено в Україні в грудні 1991 р., коли перемогу на виборах здобув голова Верховної Ради України, колишній секретар ЦК КПУ з ідеологічних питань

Леонід Кравчук. За президентства Леоніда Кравчука була побудована першооснова - вертикаль виконавчої влади в незалежній державі [8].

У політичній практиці з'явилася традиція, згідно з якою політична особистість найяскравіше проявляється під час президентських виборчих кампаній. Так і відбулося в грудні 1991 р., коли, крім обраного Президентом України Л.Кравчука, статус загальнонаціональних лідерів отримали В.Чорновіл, В.Гриньов та інші претенденти на президентську посаду.

На президентських виборах 1994 р. перемогу здобув Леонід Кучма, але його опоненти О.Мороз, В.Лановий та І.Плющ підвищили свій рейтинг у державі. Вдруге у 1999 р., коли перемогу знову здобув Л.Кучма, список загальнонаціональних лідерів поповнився за рахунок керівників партій лівого спрямування П.Симоненка (КПУ), Н.Вітренко (ПСПУ) та позапартійного центрриста Є.Марчука. Інститут президентства був закріплений положеннями нової Конституції України 1996 р. та відповідними законодавчими актами про президентські структури - Адміністрацію Президента України та Раду Національної безпеки і оборони України [9].

Унаслідок прийняття підзаконних актів і постанов влада Президента України отримала фактично напівмонархічні повноваження: цілковитий персональний контроль над складом і діяльністю Кабінету Міністрів України, над органами регіональної влади шляхом призначення голів адміністрації з широкими управлінськими правами.

Президент України мав одноосібне право призначати або звільняти з посади будь-якого посадовця Кабінету Міністрів України, за винятком Прем'єр-міністра, який за Конституцією України затверджувався Верховною Радою, але щодо цієї ключової посади виконавчої гілки влади Президент України мав вирішальні важелі впливу.

Тільки Президент України мав право висувати кандидатуру на посаду Прем'єр-міністра, а якщо парламент тричі не затверджував президентську кандидатуру, Президент мав конституційне право розпустити парламент і призначити нові парламентські вибори.

Таким чином, інститут президентства за правління Л.Кучми став провідною владною структурою авторитарного типу. Результати загальноукраїнського опитування соціологічної служби Центру Разумкова, що відображають ставлення до правління Президента України Л.Кучми за його другої каденції, наведені на рис. 1 і в табл. 1.

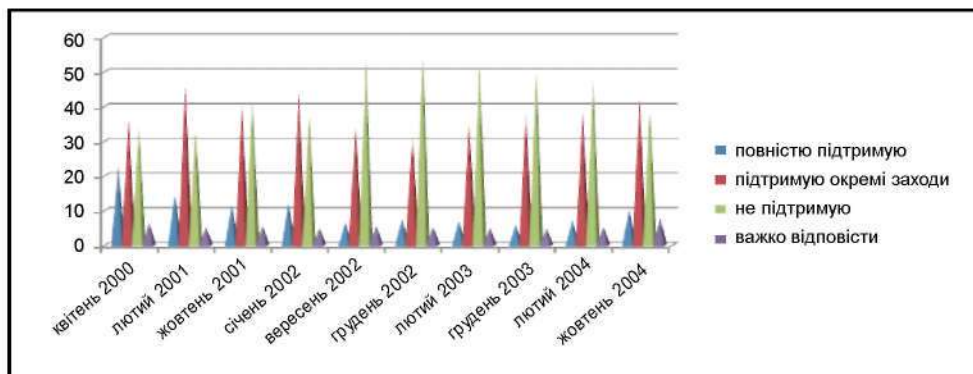

Рис. 1. Динаміка зміни підтримки українського суспільства другого Президента України [17]

Таблиця 1

Результати опитування соціологічної служби Центру Разумкова

Відповідь	Квітень 2000 р.	Лютий 2001 р.	Жовтень 2001 р.	Січень 2002 р.	Грудень 2002 р.	Лютий 2003 р.	Грудень 2003 р.	Лютий 2004 р.	Жовтень 2004 р.
Повністю підтримую, %	22,6	14,8	11,3	12,3	7,6	6,9	5,9	7,2	10,4
Підтримую окремі заходи, %	36,9	46	40,8	44,4	31,5	35,5	38,2	39,1	42,4
Не підтримую, %	34,1	33,9	42,3	38,3	55,6	52,5	51,2	48,4	39,3
Важко відповісти, %	6,4	5,2	5,6	4,9	5,3	5,1	4,7	5,3	7,8

Важливо наголосити на тому, що наші громадяни віддають перевагу гаранту держави з приводу його програми, а потім оцінюють ефективність державного управління, що й видно з результатів соціологічного дослідження.

Передвиборча президентська кампанія 2004 р. розгорнулася в умовах проголошеної реформи політичної системи України. Суть її полягає в передаванні важливих управлінських функцій, а саме формування уряду і контролю за його роботою, від Президента до Верховної Ради. До списку реальних кандидатів на президентську посаду входило 8 осіб: В. Ющенко (лідер блоку "Наша Україна"), В. Янукович (Прем'єр-міністр), О. Мороз (лідер Соціалістичної партії України), В. Литвин (Голова Верховної Ради), Ю. Тимошенко (лідер партії "Батьківщина"), В. Медведчук (глава Адміністрації Президента) і П. Симоненко (лідер Компартії).

Більшість політичних партій та об'єднань центристів згуртувалися навколо кандидатури В. Януковича, хоча, як показали результати виборів, цей альянс скоріше нагадував штучний конгломерат політичних угруповань, що об'єдналися формально і не намагалися серйозно підтримувати свого лідера, оскільки його харизма не була відкоригована сучасними науковими технологіями лідерства і політичного управління, особливо у сфері зв'язків "політичний лідер - народ" [11].

Президентські вибори 2004 р. перетворилися на гостру внутрішньополітичну боротьбу бізнесових еліт, які, маючи потужні фінансові й пропагандистські можливості, стали боротися за головну державну посаду в Україні.

Основними кандидатами, які взяли участь у цій боротьбі, стали голова уряду Віктор Янукович, представник Донеччини, промислово розвинутих Східних і Південних регіонів країни, і экс-голова Нацбанку і экс-прем'єр-міністр Віктор Ющенко, якого підтримувала більшість виборців західних регіонів країни, м. Києва та деяких областей центральної України. Виборча кампанія Президента України відбувалася із застосуванням сучасних виборчих технологій, гучних пропагандистських акцій, зі взаємними звинуваченнями у фальсифікації підрахунків голосів; спостерігалось активне втручання у виборчий процес іноземних фондів.

Результатом четвертої президентської виборчої кампанії в Україні став, з одного боку, фактичний розкол українського суспільства, який породив довготривалу внутрішньополітичну кризу, а з другого - політичний компроміс між основними суперниками щодо реформування політичної системи країни і трансформації України з президентсько-парламентської в парламентсько-президентську республіку. Після третього туру голосування перемогу здобув ставленик прозахідних сил Віктор Ющенко.

Гостроту внутрішньополітичного стану країни підтвердили результати парламентських виборів у березні 2006 р., після яких "помаранчевий блок" нового Президента України не спромігся сформувати власну парламентську більшість.

Внутрішні суперечності, пов'язані з розподілом міністерських посад, призвели до кризи в державному управлінні, внаслідок якої соціалістична партія на чолі зі своїм лідером О. Морозом вийшли з коаліції прибічників В. Ющенка і Ю. Тимошенко і приєдналися до опозиційних парламентських фракцій - Партії регіонів і комуністів.

Таким чином, у Верховній Раді була створена ідеологічна більшість опозиційних Президентіві України політичних сил. Спікером парламенту було обрано Олександра Мороза, а головою уряду знову став лідер регіоналів Віктор Янукович. Після поразки пропрезидентські сили ініціювали блокування роботи парламенту і Кабінету Міністрів, сподіваючись на вагому перевагу в нових позачергових парламентських виборах, які відбулися у вересні 2007 р. Але ці сподівання не справдилися.

За результатами позачергових парламентських виборів 2007 р. лише п'ять блоків і партій подолали тривідсотковий бар'єр, які розподілили між собою депутатські мандати. Серед них: Партія регіонів - 175 мандатів, блок Юлії Тимошенко - 155 мандатів, блок "Наша Україна - Народна самооборона" - 72 мандати, Комуністична партія - 27 мандатів, блок Володимира Литвина - 21 мандат [15].

Таким чином, "помаранчева" коаліція одержала 227 депутатських місць і ця невелика перевага дала змогу в перший період роботи Верховної Ради створити парламентську більшість, а після тривалих дебатів сформувати уряд України (грудень 2007 р.) на чолі з Ю. Тимошенко. Спікером парламенту було обрано Арсенія Яценюка (НУНС).

Внутрішньополітична ситуація в країні почала помітно погіршуватися, коли до протистояння правлячої коаліції та опозиції, що цілком природно, додалися суперечності в самій коаліції, які з кожним місяцем дедалі більше загострювалися.

Українське суспільство стикнулося з фактично непримиренною боротьбою між союзниками - Президентом і Прем'єр-міністром, наслідком якої став фактичний розпад "помаранчевої" коаліції.

В умовах внутрішньополітичної кризи в країні політичні інститути виявилися нездатними вирішувати суспільні проблеми демократичним шляхом, що могло призвести до форм і методів правління, притаманних авторитаризму.

Підстави для недовіри до вищих органів влади: 1) правовий нігілізм більшості державно-управлінської бюрократії; 2) численні порушення Конституції України, в тому числі законів держави; 3) олігархічний спосіб управління державою, за якого пріоритет належить бізнес структурам; 4) зовнішньополітичний тиск сильних держав тощо.

Оцінка управління Президента України В.Ющенка за його каденції на підставі загальноукраїнського опитування соціологічної служби Центру Разумкова відображена на рис. 2 і в табл. 2.

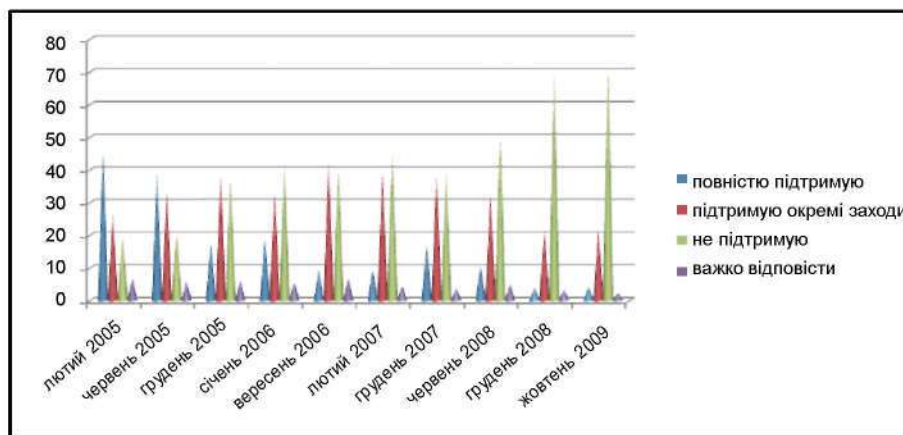

Рис. 2. Динаміка зміни підтримки українського суспільства третього Президента України [17]

Таблиця 2

Результати опитування соціологічної служби Центру Разумкова

Відповідь	Лютий 2005 р.	Грудень 2005 р.	Січень 2006 р.	Вересень 2006 р.	Лютий 2007 р.	Грудень 2007 р.	Червень 2008 р.	Грудень 2008 р.	Жовтень 2009 р.
Повністю підтримую, %	46,7	17,7	19,4	9,5	9,7	17,6	10,7	3,9	4,2
Підтримую окремі заходи, %	26,9	39,6	32,9	42,3	40,4	38,8	32,6	21,6	21,9
Не підтримую, %	19,8	37,2	42,1	41,3	45,4	39,9	51,8	71,2	71,6
Важко відповісти, %	6,7	6,1	5,6	6,9	4,5	3,7	5	3,3	2,3

Аналіз гістограми дає підстави стверджувати, що довіра суспільства заявленій політичній програмі була надзвичайно високою, громадяни України очікували на великі переми, але їм не судилося здійснитися.

Президентські вибори 2010 р., як і попередні, відбувалися в умовах гострої внутрішньополітичної боротьби з використанням виборчих технологій та відвертої соціальної демагогії, в умовах поглибленого розколу суспільства і різкого погіршення соціально-економічного становища народних мас. У важкій боротьбі перемогу здобув політичний лідер опозиції Віктор Янукович.

Чинний Президент В.Ющенко після першого туру посів п'яте місце, у рейтингу одержавши 5% голосів. Це була об'єктивна оцінка діяльності державного діяча, який не зміг вирішити найважливіші проблеми українського суспільства.

Сучасні українські науковці по-різному тлумачать феномен політичного лідерства в умовах трансформаційного періоду. Частина з них дотримується думки, що політичними лідерами слід вважати тільки найвищих керівників держави - Президента, голів уряду і парламенту. Інші додають до цієї групи також лідерів впливових політичних партій, рухів та об'єднань, професійних міністрів і державних діячів вищого рангу, представників бізнесу, які активно працюють у політичній сфері.

Тому сучасне політичне лідерство в Україні доцільно обмежити трьома групами постатей, зважаючи на їх реальну політичну діяльність у суспільстві країни.

До першої групи можна віднести політичних діячів, які обіймають чи обіймали високі державні посади. Ці люди добре відомі українському народу, спираються на певну соціально-політичну базу та підтримку деяких кіл громадськості. До цього списку слід віднести экс-Пре-

зидентів Л.Кравчука, Л.Кучму та В.Юшенка, чинного Президента В.Януковича, екс-спікерів Верховної Ради О.Мороза, І.Плюща, О.Ткаченка, А.Яценюка і чинного В.Литвина, екс-Прем'єр-міністрів А.Кінаха, В.Пустовойтенка, Ю.Тимошенко, В.Януковича і чинного М.Азарова.

Більшість представників цієї групи політичних лідерів входять до керівництва впливових політичних партій або очолюють їх. Партійна належність цих лідерів, що приховувалася в перші роки незалежності, нині сприяє завоюванню більшої популярності, дає змогу опертися на певну парламентську фракцію або об'єднання кількох фракцій.

Другу групу становлять політичні лідери впливових партій, профспілок, суспільно-політичних об'єднань та організацій. Ці лідери зарекомендували себе як дійові суб'єкти політичної системи і по праву належать до сучасного українського істеблшменту. У складі цієї групи, крім уже згаданих О.Мороза (СПУ), В.Пустовойтенка (НДП), Ю.Тимошенко ("Батьківщина"), керівники партій: В.Литвин (НПУ), П.Симоненко (КПУ), В.Медведчук (СДПУ(о)), В.Журавський (ХДПУ), Б.Тарасюк (НРУ), Н.Вітренко (ПСПУ) та ще ряд партійних лідерів, які відомі певній частині політизованої громадськості.

До складу третьої групи входять керівники з регіональних політичних груп, вона сформувалася на регіональному рівні. Лідери цих політичних сил намагаються поширити свої ідеї та структури на інші регіони України, щоб мати достатню підтримку під час виборчих кампаній. Найчастіше так діють політичні структури, що ґрунтуються на радикальних ідейно-політичних засадах.

Серед регіональних політичних лідерів, які стали відомими в усій країні, можна назвати В.Чорновола, Я.Стецько, О.Вітовича, Б.Ярошинського, К.Ващук, С.Хмару, В.Щербаня, П.Лазаренка. Регіони свого часу висунули і лідерів лівої опозиції, сприйнятих суспільством: П.Симоненка (Донецьк), А.Мартинюка і О.Голуба (Львів), С.Довганя (Херсон), Л.Грача (Крим).

В умовах пострадянського суспільства представники переважної більшості правлячої еліти і більшість політичних лідерів вийшли з колишніх керівних партійних та комсомольських кіл. Вони зазвичай апелюють не до знання справи, логіки, а до настроїв населення, незадоволеного своїм соціально-економічним становищем.

Не стали рушійною силою становлення сучасного громадянського суспільства й політичні структури, створені лібералами та близькими до них за поглядами політиками. Частина з них перейшла на службу до урядових організацій, а ті, хто продовжує сповідувати ліберальні цінності, насправді перетворилися у персонажі політичного епатажу, які дбають лише про власну політичну репутацію.

В Українському центрі економічних і політичних досліджень ім. О.Разумкова оприлюднили експертні дані, підготовлені за результатами соціологічних опитувань громадян з проблем сучасної політичної еліти України. На запитання "Чи існує в Україні політична еліта?" 55,2% респондентів відповіли: "За формальною ознакою - так, за рівнем суспільного авторитету й суспільної довіри - ні". Щодо нинішньої керівної еліти, то 53,3% опитаних ставляться до неї негативно, 29,6 - байдуже і лише 5,9% - позитивно. 47,6% опитаних вважають, що сучасна політична еліта України неспроможна запропонувати програму досягнення стратегічної мети, яка об'єднала б народ [17].

Можна погодитися з висновком аналітиків Центру І.Жданова та Ю.Якименка: "Головний виклик для України міститься не ззовні, а всередині, має внутрішній характер і полягає у невідповідності її сучасного стану прийнятним у демократичному світі критеріям. На цей виклик політична еліта України не відповіла, хоча мала досить часу і більш ніж достатньо - повноважень".

Водночас не можна заперечити, що українська політична еліта виступає своєрідним взірцем для громадянського суспільства і за роки незалежності запропонувала систему цінностей, близьку їй самій. Аналогічні оцінки та висновки будуть цілком слушними й щодо сучасних політичних лідерів, які є особливим авангардом політичної еліти. За роки незалежності України сформувалися певні правила та інститути діяльності політичних лідерів як владних структур, так і опозиційного табору.

Під час президентської кампанії 2010 р. було запропоновано ряд претендентів на найвищу державну посаду України. Про свої президентські амбіції заявили відомі політичні лідери:

* Жданов І. Україна у XXI столітті: виклики для політичної еліти / І. Жданов, Ю. Якименко // Дзеркало тижня. - 2003. - 15 листоп.

В.Янукович, Ю.Тимошенко, В.Литвин, А.Яценюк, С.Тігіпко, В.Ющенко, І.Богословська та ін. Вибори нового Президента відбулися в умовах гострої політичної та соціально-економічної кризи. Результати президентських виборів 2010 р. відображені на рис. 3, 4 і в табл. 3.

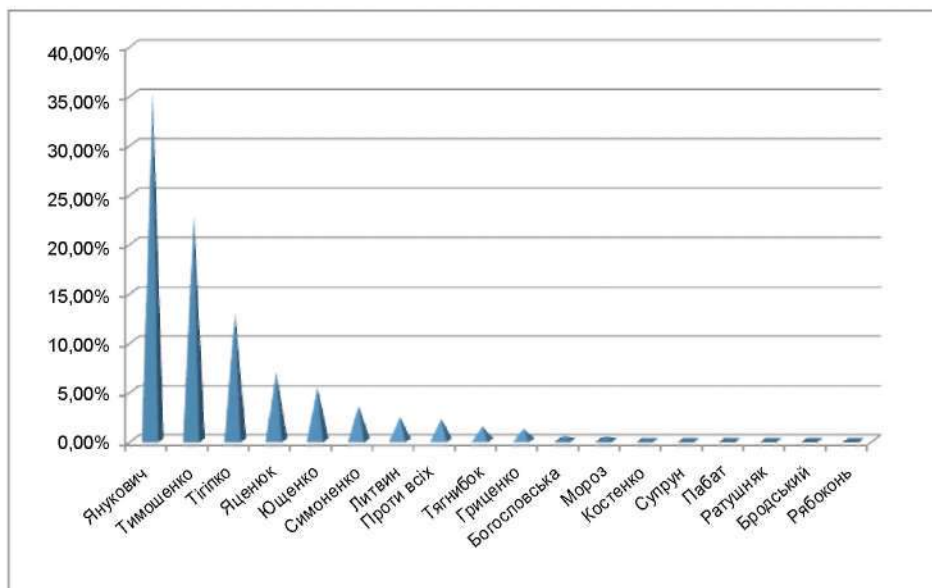

Рис. 3. Результати першого туру президентських виборів (складено на основі результатів Центральної виборчої комісії України 2010 р.)

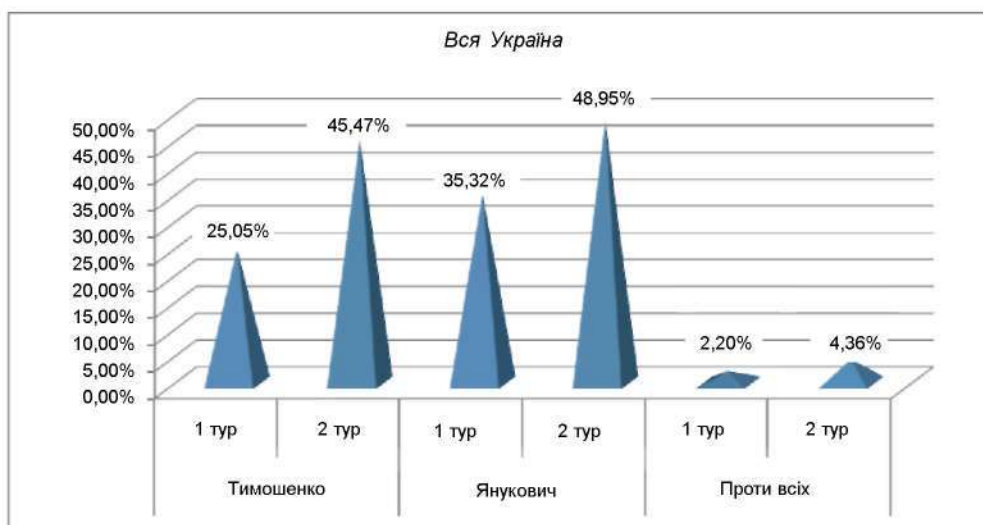

Рис. 4. Результати президентських виборів 2010 р.

Таблиця 3

Результати першого і другого турів основних кандидатів президентських виборів (складено на основі результатів Центральної виборчої комісії України 2010 р.), %*

Варіанти для виборців у бюлетені	1-й тур	2-й тур
Тимошенко	25,05	45,47
Янукович	35,32	48,95
Проти всіх	2,20	4,36

Посилаючись на результати загальноукраїнського опитування соціологічної служби Центру Разумкова, можна стверджувати, що наші громадяни в цілому позитивно оцінюють діяльність Президента України В.Януковича (рис. 5, табл. 4). У програмі Президента України зазначається: "Ті, хто розриває Україну на "західних" та "східних", "щирих" та "штучних" українців, шукає ворогів усередині держави та паплюжить її за кордоном, повинні зрозуміти, що їх пора

* За матеріалами [15].

минула. Я син України і прагну, щоб члени нашої великої родини жили і творили у гуманному суспільстві рівних можливостей, захищених законом... Я прагну бути Президентом заможних громадян, які самі будують свою демократичну, сильну Державу... Я використаю весь авторитет і важелі впливу інституту президентства для утвердження чесної, дієздатної, відповідальної державної влади [11].

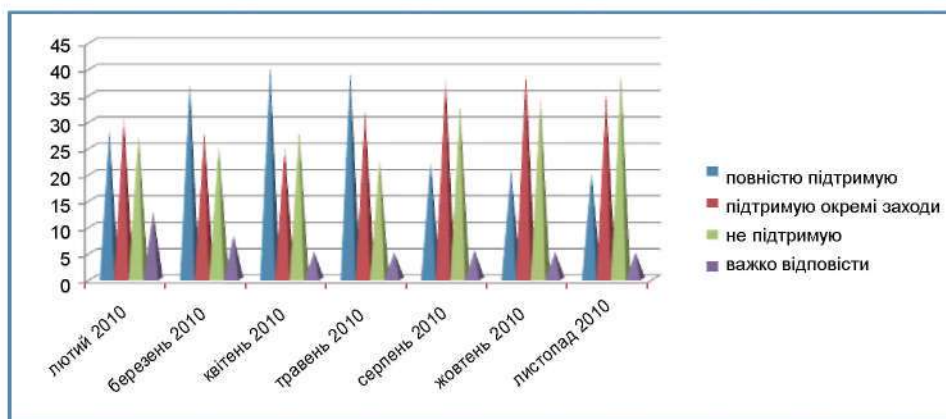

Рис. 5. Динаміка змін підтримки українського суспільства четвертого Президента України [17]

Таблиця 4

Результати опитування соціологічної служби Центру Разумкова

Відповідь	Лютий 2010 р.	Березень 2010 р.	Квітень 2010 р.	Травень 2010 р.	Серпень 2010 р.	Жовтень 2010 р.	Листопад 2010 р.
Повністю підтримую, %	28,4	37,8	40,9	39,7	22,5	20,8	20,4
Підтримую окремі заходи, %	31,1	28,1	25,4	32,2	38,7	39,3	35,2
Не підтримую, %	27,7	25,7	28,5	23	33,3	34,8	39,3
Важко відповісти, %	12,8	8,3	5,2	5,1	5,5	5,2	5,1

Важливо акцентувати увагу на тому, що рішенням Конституційного Суду України № 20-рп/2010 від 30 вересня 2010 р. у справі за конституційним поданням 252 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Закону України "Про внесення змін до Конституції України" від 8 грудня 2004 р. № 2222-IV (справа про додержання процедури внесення змін до Конституції України) визнати таким, що не відповідає Конституції України (254к/96-ВР) (є неконституційним), Закон України "Про внесення змін до Конституції України" від 8 грудня 2004 р. № 2222-IV (2222-15) у зв'язку з порушенням конституційної процедури його розгляду та прийняття.

Закон України "Про внесення змін до Конституції України" від 8 грудня 2004 р. № 2222-IV (2222-15) визнаний неконституційним, втрачає чинність з дня ухвалення Конституційним Судом України цього Рішення [1].

В умовах утвердження президентсько-парламентської форми державного управління в Україні та посилення впливу глави держави на виконавчу гілку влади формування і реалізації державної кадрової політики, яка є засобом здійснення державного управління в державі, покладається на Президента України, який відповідно до ст. 106 Конституції України видає укази і розпорядження, зокрема з кадрової політики. Президент України здійснює низку ключових кадрових призначень у сферах виконавчої та судової влади [12].

Президент України вносить за пропозицією коаліції депутатських фракцій у Верховній Раді України, сформованої відповідно до ст. 83 Конституції України, подання про призначення Верховною Радою України Прем'єр-міністра України.

До повноважень глави держави віднесено і подання до Верховної Ради України про призначення Міністра оборони України, Міністра закордонних справ України. Президентом України призначаються і звільняються з посади голови місцевих державних адміністрацій.

Президент України має повноваження щодо формування кадрового корпусу органів державної влади, а саме:

- призначає на посаду та звільняє з посади за згодою Верховної Ради України Генерального прокурора України;
- вносить до Верховної Ради України подання про призначення на посаду та звільнення з посади Голови Служби безпеки України;
- призначає на посади та звільняє з посад половину складу Ради Національного банку України;
- призначає на посади та звільняє з посад половину складу Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення;
- формує персональний склад Ради національної безпеки і оборони України;
- призначає та припиняє повноваження трьох членів Вищої ради юстиції [1].

До повноважень Президента України віднесено присвоєння рангів державним службовцям, які відповідають посадам першої категорії посад (ст. 26 Закону України "Про державну службу"). Верховна Рада України як вищий законодавчий орган держави визначає відповідно до п. 12 ст. 92 Конституції України основи державної служби шляхом прийняття законів України [15].

Кабінет Міністрів України виконує функції стосовно добору кадрів на вищі керівні посади, а підпорядковане йому як вищому органу в системі виконавчої влади Національне агентство України з питань державної служби бере участь у проведенні єдиної державної політики у сфері державної служби та здійснює функціональне управління державною службою [14].

Особливістю становлення інституту політичного лідерства в Україні є й те, що механізм демократичного утримання й передачі влади, а особливо відповідальності влади перед суспільством, лише фактично задекларовано.

Щоправда, суспільство поступово розвивається в цьому напрямі, оскільки від політичних заяв про необхідність демократичного обрання Президента України і парламенту українське суспільство просунулось до їх майже повної реалізації, звільняючись від суб'єктивізму та емоцій. Так, і парламент, і Президент України обрані демократично, причому вже не вперше, тобто вже не вперше відбувається демократична передача влади від одного складу парламенту до іншого, від одного Президента до іншого. Ці механізми передачі влади легалізовані на рівні Конституції України. Отже, можна констатувати наявність трансформаційного прогресу у сфері політичного, державного, суспільного життя.

Разом з тим необхідно визнати й інше, а саме: українське суспільство перебуває на початковому етапі перетворень. Про початковість, а отже, і про незавершеність формування, недосконалість існуючих механізмів утримання влади свідчать багато фактів.

По-перше, партії не мають достатньої кількості досвідчених фахівців, здатних у разі приходу до влади негайно залучатися до управління державою. Партіям, що перебувають в опозиції, бракує досвіду створення тінювих кабінетів міністрів, вони не мають підготовлених фахівців для обіймання політичних посад в системі державного управління. Про це свідчать призначення та відставки міністрів, які відбуваються майже щорічно.

По-друге, у сучасній економічній ситуації молоді політичні партії реально не можуть домогтися обрання своїх членів у парламент, а ті, що потужніші, не можуть розв'язати проблеми щодо формування парламентських фракцій. Але жодна із сучасних політичних партій не готова самостійно взяти на себе відповідальність за суспільство в цілому.

Сьогодні, попри певні якісні зміни в принципах та характері функціонування політичної системи держави, залишається нереалізованим головне завдання проголошених реформ - перехід до економічного зростання. Зміни, що відбуваються в економіці України, мають здебільшого стихійний характер, а заплановані результати перекриваються непередбачуваними наслідками. Усе це не могло не позначитися на стані суспільства, про що свідчать: відсутність солідарності в суспільстві, загальна розгубленість та дезорієнтованість, зростання недовіри до державної влади та перехід значної частини електорату в опозицію до влади.

Можливості суспільства щодо розв'язання складних суспільних проблем багато в чому залежать від наявності загальноновизнаного в усіх регіонах лідера, який би не тільки запропонував стратегію виходу з кризи, а зумів консолідувати суспільство на її здійснення. Такими загальноновизнаними, загальнонаціональними лідерами, які очолили вихід суспільства з кризи, у недалекому минулому були Ф.Рузвельт, У.Черчилль, Де Голль, а в наш час - Л.Валенса, В.Гавел.

Харизматичний політичний лідер не може виникнути сам по собі. Він завжди є продуктом певної активності суспільства, адже тільки в суспільстві і завдяки суспільній підтримці можливе евентуальне формування харизматичного лідера. У харизматичному управлінні антропоморфізація влади виражена найбільш яскраво. Тут стикаються два принципи побудови суспільства: легітимний та легальний. Якщо *легітимність* - це досягнення суспільного визнання та виправдання здійснюваних державою дій і прийнятих управлінських рішень, кадрових і функціональних змін у структурах влади, то *легальність* передбачає вибір політичного лідера за допомогою законних (юридичних) процедур, з наданням йому певних повноважень, за зловживання якими він несе відповідальність.

Слід зауважити, що проблема політичного лідерства завжди залишалася складною для захисників демократії, її теоретиків. Ця складність зумовлена тим, що демократичний устрій без політичних лідерів означає створення ґрунту для хибного сприйняття історичного досвіду, а включати їх до загального історичного процесу означає породжувати ще більші труднощі [3].

Висновок. Досвід становлення інституту політичного лідерства в сучасній Україні протягом 20 років дає можливість зробити висновки, що політичне лідерство в умовах ХХІ ст. - це складний комплекс взаємодії держави і українського суспільства.

Інститут політичного лідерства в сучасній Україні вимагає глибинних змін, країна, перебуваючи у трансформаційному стані, маючи незбалансовану економіку й неструктуроване суспільство, потребує політичного лідерства, орієнтованого на національно-державні цінності, що створює передумови ефективного державного управління.

Демократичні зміни усіх векторів розвитку в Україні зумовлюють необхідність створення дієвої системи державного управління, посилення впливу громадськості на вирішення питань державного значення, реформування системи політико-адміністративної взаємодії і вдосконалення державно-управлінських відносин, а також відповідної зміни способу мислення, особливо управлінців, які обіймають політичні посади.

Політичним лідерам зі сфери державного управління необхідно оволодіти науковими методами соціального управління, методами діалогу, знати Конституцію і чинні закони й дотримуватися їх, бачити довкола себе реальних партнерів, а не відданих "виконавців".

Не підлягає сумніву, що політичні лідери повинні мати вроджені якості, такі як природний розум, високий інтелект, фізичну привабливість, "харизму", а також набуті якості - серйозну професійну підготовку, фінансове та інтелектуальне забезпечення, вміння застосовувати політичні технології, користуватися підтримкою з боку соціальних груп, політичних партій, інститутів громадянського суспільства.

Сучасний державний політик має відчувати свій соціальний час і вміло використати на користь держави, як і свій професіоналізм. Для сучасної України становлення ефективного інституту політичного лідерства з огляду на необхідність побудови сильної держави надзвичайно важливе.

Перспективою подальших досліджень є визначення концептуальних засад розвитку державно-управлінських відносин, перспектив їх удосконалення та упровадження в практику сучасного державотворення.

Список використаних джерел

1. Конституція України : прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 черв. 1996 р. - К. : Велес, 2004. - 64 с.
2. Атаманчук Г. В. Теория государственного управления : курс лекций / Г. В. Атаманчук. - М. : Юрид. лит., 1997. - 400 с.
3. Батушан В. Особливості впливу політичного лідерства на державне управління в контексті трансформації українського суспільства / В. Батушан // Зб. наук. пр. НАДУ. - К. : НАДУ, 2010. - Вип. 2. - С. 145-153.
4. Батушан В. Професійна підготовка політичних лідерів як шлях підвищення ефективності впливу і взаємодії в державному управлінні / В. Батушан // Державне управління: теорія і практика ; НАДУ при Президентіві України. - 2011. - Вип. 1.
5. Українська еліта та її роль у державотворенні : навч. посіб. / В. А. Гошовська, М. І. Пірен, К. Ф. Задоя, Г. А. Кернес ; за заг. ред. д-ра політ. наук, проф. В. А. Гошовської. - К. : НАДУ, 2010. - 172 с.

6. Енциклопедичний словник з державного управління / уклад. : Ю. П. Сурмін, В. Д. Бакуменко, А. М. Михненко та ін. ; за ред. Ю. В. Ковбасюка, В. П. Трошинського, Ю. П. Сурміна. - К. : НАДУ, 2010. - 820 с.
7. *Луговий В. І.* Про принципи і тенденції підготовки вищих керівних кадрів у галузі державного управління (професійно-методологічний підхід) / В. І. Луговий // Вісн. НАДУ. - 2004. - № 2. - С. 5-13.
8. *Михальченко М.* Україна розділена в собі: від Леонідії до Вікторії : у 2 т. / М. Михальченко, В. Андрущенко. - К. : ІПІЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2009. - Т. I. - 490 с.
9. *Михальченко М.* Україна розділена в собі: від Леонідії до Вікторії : у 2 т. / М. Михальченко, В. Андрущенко. - К. : ІПІЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2009. - Т. II. - 458 с.
10. Проблеми підвищення кваліфікації керівних кадрів : кол. монографія / І. В. Розпутенко, В. О. Гушенко, Н. Г. Протасова, Н. В. Грицяк ; за заг. ред. І. В. Розпутенка. - К. : К.І.С., 2003. - 224 с.
11. *Рудич Ф. М.* Політика в особах: Політичне лідерство на постсоціалістичному просторі: національний і регіональний контексти / Ф. М. Рудич ; за заг. ред. Ф. М. Рудича. - К. : Парламент. вид-во, 2008. - 352 с.
12. Нормотворча діяльність Президента України та її нормопроектне забезпечення : монографія / О. В. Скрипнюк, В. Л. Федоренко, Ю. Г. Барабаш та ін. ; передм. Ю. В. Ковбасюка ; за ред. О. В. Скрипнюка і В. Л. Федоренка. - К. : НАДУ, 2011. - 344 с.
13. *Сурмін Ю. П.* Соціологія управління : учеб. пособие / Ю. П. Сурмін, И. П. Бидзюра. - К. : ДП "Издат. дом "Персонал", 2012. - 728 с.
14. Офіційний сайт Президента України. - Режим доступу : <http://www.prezident.gov.ua>
15. Офіційний сайт Кабінету Міністрів України. - Режим доступу : <http://www.kmu.gov.ua>
16. Офіційний сайт Верховної Ради України. - Режим доступу : <http://www.rada.gov.ua>
17. Офіційний сайт Центру Разумкова. - Режим доступу : <http://www.razumkov.org.ua>

УДК 351:002.8

Власенко О.С.,

старший викладач кафедри менеджменту

зовнішньоекономічної діяльності Академії муніципального управління

Витоки ідеї національних інноваційних систем

У статті досліджуються витоки ідеї національної інноваційної системи та здійснюються теоретичні узагальнення світового досвіду з метою отримання практичних рекомендацій щодо формування та розвитку національної інноваційної системи в Україні.

Ключові слова: державне управління, національна інноваційна система, інноваційна діяльність, інноваційна політика.

Власенко А.С. Истоки идеи национальных инновационных систем

В статье исследуются истоки идеи национальной инновационной системы и осуществляются теоретические обобщения мирового опыта в целях получения практических рекомендаций по формированию и развитию национальной инновационной системы в Украине.

Ключевые слова: государственное управление, национальная инновационная система, инновационная деятельность, инновационная политика.

Vlasenko A.S. Sources of idea national innovation systems

The purpose of this article is to research how the idea of National Innovation System has appeared and conduct the theoretical generalization of the world experience with the aim of providing the practical recommendation for creating and developing National Innovation System in Ukraine.

Key words: public administration, national innovation system, innovation, innovation policy.

Постановка проблеми. В умовах підвищення активності інноваційної діяльності у світогосподарській системі процеси формування національних інноваційних систем є надзвичайно важливими. На сучасному етапі формування національної інноваційної системи вже накопичено теоретичний та практичний досвід, який може бути корисним для України. Для розробки ефективної стратегії формування та розвитку національної системи в Україні на перших ета-